

Програмово-методичний інструментарій

Анатолій В. ФУРМАН

**АВТОРСЬКА ПРОГРАМА ІЗ ДИСЦИПЛІНИ
“МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ”**

Anatoliy V. FURMAN

**AUTHOR'S PROGRAM OF THE DISCIPLINE
“METHODOLOGY OF SCIENTIFIC RESEARCHES”**DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2020.04.106>

УДК: 167/168

Рекомендована зацікавленому загалу читачів розробка підготовлена навесні 2018 року і пройшла вдалу апробацію на другому рівні підготовки *соціальних працівників-дослідників* упродовж наступних двох років як освітньо-наукова програма. У червні 2020 року вона була успішно акредитована: Сертифікат про акредитацію освітньої програми “Соціальна робота та соціальна політика” за спеціальністю 231 Соціальна робота, другий (магістерський) рівень, Тернопільський національний економічний університет (нині – Західноукраїнський національний університет), виданий Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (Рішення № 11 (28).1.106 від 16.06.2020 р. Голова Квіт С.М.).

Зважаючи на мету і завдання вивчення названої дисципліни, її *внутрішня архітектура* охоплює сім логічно та змістовно пов'язаних єдиним підходом до розуміння об'єкта і предмета методології тем, що погруповані як самодостатні блоки науково-освітнього змісту (тобто як збалансоване взаємодоповнення знань, умінь, норм, цінностей і компетенцій) у три модулі (*див. далі*).

Таким інтегральним механізмом методологування в авторському конструюванні пропонуваної дисципліни був *вітакультурний метапарадигмальний підхід та його надскладна методологічна оптика*, що, з одного боку, втілювала у дійсність дослідницької свідомості дві концептно взаємопроникні максими: “Методологія – це окремий самобутній спосіб життя і знаряддевого творення світу інтелектуально-рефлексивними ресурсами її вчинкової особистісної присутності у повсякденні” і “Методологія – найпримітніша тенденція і водночас найвагоміша складова розвитку сучасних культури і людської цивілізації, ев-

ристичність якої полягає в розробці та апробації системи новітніх методів, засобів і технологій рефлексивної мислєдіяльності”, з іншого – зреалізовувала *тритаптну мислєсхему* компетентного опанування студентами магістерської програми організаційними формами, дієвими способами і свідомісно-вчинковими інструментами пізнання, конструювання і самотворення довкілля, культури, себе як особистості та індивідуальності, свого життєвого шляху.

Виходимо з того, що методологія наукових досліджень – це не лише алгоритмічно прописані принципи, норми і способи, як дослідникові потрібно діяти й учиняти ефективно в тій чи іншій, зокрема професійній чи політичній, ситуації, а ще й реальна, здебільшого творчо спрямована та інтелектоємна, практика його *мислєдіяльності і мислєвчинення* з аргументованого використання й навіть цілеспрямованого створення і наступного застосування оптимальних за критеріями ресурсних витрат (зусиль, матеріалу, часу тощо) і якістю

отриманого результату методів, інструментарію, програм і проєктів циклічно завершеного теоретично або емпірично зорієнтованого дослідження. Тому, беручи до уваги відому складність для здобувачів вищої освіти переходу від чітко упередженого розгляду пізнання соціальних процесів і подій до рефлексивного вивчення їхньої власної дослідницької і суто перетворювальної діяльності, структурований освітній зміст вказаної академічної дисципліни психодідактично організовано за *індуктивною логікою*: спочатку мовиться про поняттєві та категорійні визначення термінів “наука”, “метод”, “методологія” і про класичні моделі, процедури і техніки наукового дослідження, потім про об’єкт, предмет і

завдання методології науки, шість атрибутивних ознак методологічної роботи, основні напрями розвитку філософської методології та можливості і перспективи фундаментального експериментування в соціогуманітарній сфері суспільства, й насамкінець про засадничі течії культурного утвердження сучасних методологій, а саме про: а) методологію наукових дослідницьких програм Імре Лакатоша, б) методологію парадигмальних досліджень і циклічно-вчинкового підходу А.В. Фурмана в гуманітаристиці, в) методологію міждисциплінарних досліджень у галузі освіти і царині соціальної політики, причому все це в контексті можливостей їх практичного застосування у соціальній сфері.

СИЛАБУС ДИСЦИПЛІНИ

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ступінь вищої освіти – магістр
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота
та соціальна політика»

Дні занять:

Консультації:

Рік навчання:
Семестр:

Кількість кредитів: 5
Мова викладання: українська

Керівник

ПІБ завідувач кафедри психології та соціальної роботи, д.психол.н., професор
Фурман Анатолій Васильович

Контактна інформація anatoliy_furman@yahoo.com +380974427595

Опис дисципліни

Дисципліна “Методологія наукових досліджень” спрямована забезпечити професійне оволодіння майбутніми фахівцями соціальної сфери принципами, технологіями і техніками проведення фундаментальних і прикладних досліджень у різних сферах суспільної практики, а також підвищити їхню методологічну культуру та навчити їх ефективним способам групової мислекомунікації, соціальної взаємодії та професійній самореалізації.

Структура курсу

Години (лек. / сем.)	Тема	Результати навчання	Завдання
4/2	1. Поняття «наука», «метод» і «методологія» та їх зміст, структура, обсяг	Знати складові та сутнісні ознаки наукового методу (підходу), визначення методу і методології та їх значення у розвитку сучасної соціогуманітарної науки; вміти використовувати отримані знання в нових умовах, при вивченні інших дисциплін	Проблемні завдання, мислесхеми, методологічні завдання
4/2	2. Методологія як система методів, засобів наукового дослідження і прийомів організаційних процедур і пошукових технік	Знати і рефлексувати предмет методологічного аналізу, методи тестування, опитування, бесіди, аналізу продуктів діяльності, мисленнєвого експериментування, наукового проєктування, прогностичного моделювання, анкетування, кількісного і якісного аналізу даних; вміти організувати та здійснювати наукове дослідження соціального спрямування	Проблемні питання, аналітичні розвідки, поточне опитування
4/2	3. Методологія науки і методологічна робота у сфері пізнавальної творчості	Знати об'єкт, предмет і завдання методології науки, шість основних ознак методологічної роботи й вміти їх презентувати у вигляді кватерних мислесхем; аргументувати фактами власну здатність до наукової творчості й логічно обгрунтованого дослідження	Дидактичні тести, командні проєкти, студентські презентації методологічних пошуків
4/2	4. Класифікація методологій філософії науки і соціальне експериментування	Знати засновки і нормативи індуктивізму, конвенціоналізму, фальсифікаціалізму та історизму як основних методологем філософії науки; рефлексувати принципи, умови та засоби експериментування в соціальній і гуманітарній сферах суспільства	Питання на світоглядну компетентність, модульні тестування та опитування
4/2	5. Методологія науково-дослідницьких програм і суспільна практика	Виявляти здатність аргументовано розрізняти основні організованості раціонального знання – теорію, методологію, технологію і практику дослідження; діяльно володіти оргсхемами створення плану пошуку і наукового проєкту; вміти ідентифікувати структурні компоненти науково-дослідницької програми	Реферати методологічного спрямування, студентські презентації та виступи на наукових заходах
4/2	6. Методологія соціогуманітарних досліджень	Вміти здійснювати багатопараметричну логіко-змістову характеристику соціального і гуманітарного напрямів розвитку сучасної методології, а також відрефлексувати і публічно презентувати взаємодоповнення їх пошукових стратегій, способів, процедур в контексті виконання завершеного наукового дослідження	Модульний контроль знань і компетенцій; ректорська контрольна робота; групова рефлексивна мислекомунікація
6/3	7. Методологія наукових досліджень у сфері освіти і соціальної політики	Володіти системною інформацією про соціально-культурну парадигму розвитку сфери освіти, національну доктрину розвитку освіти в Україні, а також про завдання, принципи, зміст і напрямки здійснення соціальної політики на сучасному етапі розбудови держави й утвердження громадянського суспільства; виявляти здатність до методологічного аналізу стану, проблем і перспектив розвитку інститутів освіти і соціальної політики	Презентація результатів виконаних методологічних розвідок, зокрема створених студентами мислесхем; екзамен

Літературні джерела

1. Академік В.А. Роменець: творчість і праці: зб.ст. / упоряд. П.А. М'ясоїд; відп.ред. Л.О. Шатирко. Київ: Либідь, 2016. 272 с.
2. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. Санкт-Петербург: Питер, 2001. 288 с.
3. Анисимов О.С. Методология: функция, сущность, становление. Москва: ЛМА, 1996. 380 с.
4. Балл Г.О. Раціогуманістична орієнтація в методології людинознавства: монографія. Київ: Вид. ПП "СКД", 2017. 204 с.
5. Бахтін М.М. До філософії вчинку. *Психологія і суспільство*. 2019. № 1. С. 5-34.
6. Василюк Ф.Е. Методологический анализ в психологии. Москва: МГППУ; Смысл, 2003. 240 с.
7. Вітакультурна методологія: антологія. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана: колективна монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 980 с.
8. Вітакультурний млин: методологічний альманах наук. консульт.-ред. А.В. Фурман. 2005-2019. Модулі 1-21.
9. Выготский Л.С. Исторический смысл психологического кризиса. Методологическое исследование. Выготский Л.С. Психология. Москва: ЭКСМО-Пресс, 2002. С.14-120.
10. Гусельцева М. Мережевий плюралізм у психології: перспективи поліметодології і трансдисциплінарності. *Психологія і суспільство*. 2020. № 2. С. 36-54.
11. Гусельцева М. Методологічна оптика як інструмент пізнання. *Психологія і суспільство*. 2017. № 4. С. 39-55.
12. Георгий Петрович Щедровицкий / под ред. П.Г. Щедровицкого, В.Л. Даниловой. Москва: РОССПЕН, 2010. 600 с.
13. Жариков Е.С. Методологический анализ возможностей оптимизации научного творчества. Киев, 1986. 170 с.
14. Зинченко В.П. Сознание и творческий акт. Москва: Языки славянских культур, 2010. 592 с.
15. Кант И. Критика чистого разума; пер. з нім. та прим. І. Бурковського. Київ: Юніверс, 2000. 504 с.
16. Корнилова Т.В., Смирнов С.Д. Методологические основы психологии: учеб. пособие. Санкт-Петербург: Питер, 2006. 320 с.
17. Кун Т. Структура научных революций: пер. с. англ. / сост. В.Ю. Кузнецов. Москва: ООО "Изд-во АСТ", 2002. 608 с.
18. Лакатош І. Методологія наукових дослідницьких програм: сутність і структура. *Психологія і суспільство*. 2007. № 4. С. 11-29.
19. Лосев О. Історія естетичних учень: внутрішня методологія курсу. *Психологія і суспільство*. 2010. № 4. С. 148-162.
20. Мазилев В.А. Методология психологической науки: история и современность. Ярославль: РИО ЯГУ, 2017. 419 с.
21. Мамардашвили М.К. Как я понимаю философию. 2-е изд., изм. и доп. / сост. и общ. ред. Ю.П. Сенокосова. Москва: Изд. группа "Прогресс", "Культура", 1992. 416 с.
22. Методологія і психологія гуманітарного пізнання. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 998 с.
23. Методологія наукових досліджень у схемах, таблицях, прикладах: навч. посіб. / авт. кол.; за ред. Г.М. Азаренкової. Київ: УБС НБУ, 2014. 223 с.
24. Методологування як практика рефлексивної мислєдїяльності (круглий стіл). *Психологія і суспільство*. 2017. № 1. С. 11-33.
25. Микешина Л.А. Философия науки: Современная эпистемология. Научное знание в динамике культуры. Методология научного исследования: уч. пос. Москва: Прогресс-традиция; МПСН; Флинта, 2005. 464 с.
26. М'ясоїд П. Метатеоретичний аналіз у психології. *Психологія і суспільство*. 2009. № 4. С. 54-82.
27. М'ясоїд П.А. Принципи історизму і мислення у психології. *Психологія і суспільство*. 2019. № 3-4. С. 38-72.
28. М'ясоїд П.А. Психологічне пізнання: історія, логіка, психологія. Київ: Либідь, 2016. 560 с.
29. Онопрієнко В.І. Наукове співтовариство: вступ до соціології науки. Київ: Наука, 1998. 98 с.
30. Основы психологии: підр./ за заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. 6-е вид., стереотип. Київ: Либідь, 2006. 632 с.
31. Поппер К. Логика и рост научного знания; пер. с англ. Москва: Прогресс, 1983. 392 с.
32. Порус В.Н. Рышарь Ratio. *Вопросы философии*. 1995. № 4. С. 127-134.
33. Розин В.М. Типы и дискурсы научного мышления: монография. Изд. 2-е. Москва: Эдиториал УРСС, 2004. 248 с.
34. Роменець В. Виховання творчих здібностей у студентів. *Психологія і суспільство*. 2018. № 3-4. С. 140-185.
35. Роменець В.А., Маноха І.П. Історія психології ХХ століття: навч. пос. 2-е вид. Київ: Либідь, 2017. 1056 с.
36. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. Человек и мир. Санкт-Петербург: Питер, 2003. 512 с.
37. Савчин М.В. Методологеми психології: монографія. Київ: Академвидав, 2013. 224 с. (Серія "Монограф").
38. Система сучасних методологій: хрестоматія у 4-х томах / упоряд., відп. ред., перекл. А.В. Фурман. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. Т. 1. 314 с.; Т. 2. 344 с.; Т. 3. 400 с.; Т. 4. 388 с.
39. Самойлов О. Діалогіка формотворення ідеї як засобу мислення. *Психологія і суспільство*. 2020. № 3. С. 5-32.
40. Стьюдін В. Наука. *Психологія і суспільство*. 2015. № 2. С. 28-30.
41. Степин В.С. Теоретическое знание: структура, история, эволюция. Москва: Прогресс-Традиция, 2000. 744 с.
42. Тульчинский Г.Л. Философия поступка: самоопределение личности в современном обществе. Санкт-Петербург: Алетейя, 2020. 826 с.
43. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки: пер. с нем. Москва: Наука, 1986. 554 с.
44. Фуко М. Археология знания; пер. с фр. Санкт-Петербург: ИЦ "Гуманитарная академия", "Унив. книга", 2004. 416 с.
45. Фурман А.А. Методологія психологічного пізнання смисложиттєвої сфери особистості. *Психологія і суспільство*. 2020. № 1. С. 5-34.

46. Фурман А.А., Фурман А.В. Вчинкова буттєвість особистості: від концепту до метатеорії (частина перша). *Психологія і суспільство*. 2018. № 1-2. С. 5-26.
47. Фурман А.В. Генеза науки як глобальна дослідницька програма: циклічно-вчинкова перспектива. *Психологія і суспільство*. 2013. № 4. С. 18-36.
48. Фурман А.В. Ідея і зміст професійного методологування: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 378 с.
49. Фурман А.В. Методолог – професія майбутнього. *Психологія і суспільство*. 2016. №1. С. 16-42.
50. Фурман А.В. Методологічне обґрунтування багаторівневості парадигмальних досліджень у соціальній психології. *Психологія і суспільство*. 2012. №4. С. 78-125.
51. Фурман А.В. Модульно-розвивальна організація мислєдїяльності – схема професійного методологування. *Психологія і суспільство*. 2005. № 4. С. 40-69.
52. Фурман А.В. Модульно-розвивальний оргпростір методологування: аргументи розширення. *Психологія і суспільство*. 2017. №1. С. 34-49.
53. Фурман А.В. Парадигма як предмет методологічної рефлексії. *Психологія і суспільство*. 2013. № 3. С. 72-85.
54. Фурман А.В. Свідомість як рамкова умова пізнання і методологування. *Психологія і суспільство*. 2017. № 4. С. 16-38.
55. Фурман А.В. Світ методології. *Психологія і суспільство*. 2015. № 2. С. 47-60.
56. Фурман (Гуменюк) О. Методологічна модель інноваційно-психологічного клімату. *Психологія і суспільство*. 2005. № 4. С. 70-83.
57. Фурман (Гуменюк) О. Методологія пізнання освітнього вчинку в контексті інноваційно-психологічного клімату. *Психологія і суспільство*. 2012. № 1. С. 47-81.
58. Фурман О. Простір і час у психологічному дискурсі. *Психологія і суспільство*. 2017. № 1. С. 79-132.
59. Фурман О. Я-концепція як предмет багатобічного теоретизування. *Психологія і суспільство*. 2018. № 1-2. С. 38-67.
60. Чуйко В. Чотири методології філософії науки: особливості та сфера застосування. *Філософська думка*. 2000. № 1. С. 3-26.
61. Щєдровицький Г.П. Избранные труды / ред.-сост. А.А. Пископель, Л.П. Щєдровицький. Москва: Шк. культ. политики, 1995. 760 с.
62. Щєдровицький Г. Методологічна організація системно-структурних досліджень і розробок. *Психологія і суспільство*. 2004. №2. С. 30-49.
63. Щєдровицький Г. Схема мислєдїяльності – системно-структурна будова, значення, зміст. *Психологія і суспільство*. 2005. № 4. С. 29-39.
64. Щєдровицький Г.П. Філософія. Наука. Методологія. Москва: Шк. культ. политики, 1997. 656 с.
65. Юдин Э.Г. Методологія науки. Системность. Деятельность. Москва: Эдиториал УРСС, 1997. 445 с.

Політика оцінювання

■ **Політика щодо дедлайнів та перескладання.** Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-20 балів). Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (до прикладу, лікарняний).

■ **Політика щодо академічної доброчесності.** Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 20%. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування (скажімо, програма Kahoot).

■ **Політика щодо відвідування.** Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

Оцінювання

Остаточна оцінка за дисципліну розраховується наступним чином:

Види оцінювання	% від остаточної оцінки
Опитування під час занять – усно	10
Модуль 1 (теми 1-2) – проблемні питання, тести	20
Модуль 2 (теми 3-7) – проблемні питання, тести	20
Модуль 3 (теми 1-7) – КПІЗ (методологічні проекти)	10
Екзамен (теми 1-7) – тести, завдання	40

Шкала оцінювання студентів:

ECTS	Бали	Зміст
A	90-100	відмінно
B	85-89	дуже добре
C	75-84	добре
D	65-74	задовільно
E	60-64	достатньо
FX	35-59	незадовільно з можливістю повторного складання
F	1-34	незадовільно з обов'язковим повторним курсом

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни "Методологія наукових досліджень"
ступінь вищої освіти – магістр
галузь знань 23 – "Соціальна робота"
спеціальність 231 – "Соціальна робота"
освітньо-наукова програма "Соціальна робота і соціальна політика"

кафедра психології та соціальної роботи

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практ. (семін.) (год.)	ІРС (год.)	Тренінг (год.)	Самост. робота студ. (год.)	Разом (год.)	Залік (сем.)	Екз. (сем.)
Денна	1	1	30	15	5	4	96	150	-	1

Структура робочої програми навчальної дисципліни «МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

1. Опис дисципліни «Методологія наукових досліджень»

Дисципліна «Методологія наукових досліджень»	Галузь знань, спеціальність, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 5	галузь знань 23 – «Соціальна робота»	Статус дисципліни – обов'язкова Мова навчання – українська
Кількість залікових модулів – 4	спеціальність 231 – «Соціальна робота» освітньо-наукова програма «Соціальна робота і соціальна політика»	Рік підготовки – 1 курс <i>Денна – 1</i> Семестр: <i>Денна – 1</i>
Кількість змістових модулів – 3	ступінь вищої освіти – магістр	Лекції: <i>Денна – 30</i> Практичні заняття: <i>Денна – 15</i>
Загальна кількість годин - 150		Самостійна робота: <i>Денна – 96</i> Індивідуальна робота – 5 Тренінг – 4
Тижневих годин: Денна форма навчання - 10, з них аудиторних – 3		Вид підсумкового контролю – екзамен

2. Мета і завдання дисципліни “Методологія наукових досліджень”

2.1. Мета вивчення дисципліни

Авторський курс розроблений і читається для магістрів ЗВО спеціальності 231 Соціальна робота. Його концепція обстоює взаємозалежне висвітлення чотирьох методологічних систем: а) класичної методології наукового дослідження, що широко застосовується нині при написанні дипломних і магістерських робіт, кандидатських і докторських дисертацій (проблема, об’єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза, методи, організація дослідження); б) методології науково-дослідницьких програм та їх соціокультурного контексту, що має світове визнання як новаторське досягнення сучасної інтелектуальної думки; в) системно-мислєдільної методології наукової школи Г.П. Щедровицького, що вперше розглядає методологічну роботу як самобутню професійну діяльність специфічних змісту, функцій, організації, результатів; г) вітакультурної методології як нашого авторського проекту розв’язання актуальних проблем виживання соціальних структур і суб’єктів життєактивності шляхом переходу від методологізації до методологічного вчинку задля досягнення головного надавдання – створення у процесі культуротворення онтологічних картин бажаного майбутнього.

Мета вивчення дисципліни: забезпечення професійного оволодіння майбутніми фахівцями соціогуманітарної сфери принципами, технологіями і техніками проведення фундаментальних і прикладних досліджень у різних сферах суспільного повсякдення та упровадження результатів наукового пошуку в практичну діяльність; підвищення їхньої методологічної культури та навчання їх способам групової мислекомунікації, ефективної соціальної взаємодії та професійній самореалізації.

2.2. Завдання вивчення дисципліни

Для досягнення визначеної мети треба, щоб студенти: оволоділи системними науковими знаннями теоретико-методологічного змісту щодо можливих способів пізнання і перетворення дійсності; виробили професійні норми ефективного здійснення методологічної роботи, у т.ч. відбору, систематизації, застосування та експертизи методів, технологій і процедур наукового пізнання; особисто прийняли ідеї

та ідеали, цінності і кодекси досконалої організації науково-дослідної діяльності, а також уміли критично оцінити методологічні стратегії сучасних соціально-політичних досліджень; навчилися осмислено оперувати категоріями, поняттями і фактами під час методологічного обґрунтування дослідницьких програм і проєктів, процедур і технік.

2.3. Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Здатність розробляти й керувати проєктами. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні. Здатність до адаптації та до рефлексивної дії в новій соціальній ситуації.

2.4. Передумови для вивчення дисципліни

Перелік дисциплін, які мають бути вивчені раніше: Основи наукових досліджень, Психологія самосвідомості, Експериментальна психологія, Методи соціально-психологічних досліджень, Психодіагностика.

2.5. Результати навчання:

- розв’язувати складні задачі і проблеми, що потребують оновлення й інтеграції знань в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог;
- критично оцінювати результати наукових досліджень і різні джерела знань про практики соціальної роботи, формулювати висновки та рекомендації щодо їх впровадження;
- показувати глибинне знання та системне розуміння теоретичних концепцій як зі сфери соціальної роботи і соціальної політики, так і з інших галузей накопичення соціогуманітарного знання;
- збирати та здійснювати кількісний і якісний аналіз емпіричних даних, отриманих під час проведення соціально-політичних досліджень;
- застосовувати загальне та спеціалізоване програмне забезпечення для вирішення професійних завдань і здійснення циклічно завершеного наукового дослідження.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Методологія як система раціональних знань про методи і засоби пізнання і перетворення дійсності

Тема 1. *Поняття “методологія” і “метод” та їх зміст, структура, обсяг.*

Роль і значення методології у розвитку сучасної науки. Етимологія слова “наука”. Сутність поняття “методологія”. Методологія як вчення і наука про метод пізнання і перетворення світу. Методологія як основа професійної мислєдїяльності. Нормативна і дискриптивна методологія. Науковий зміст поняття “метод”. Метод як конкретно-історичний спосіб освоєння дійсності. Науковий метод, його призначення та атрибутивні ознаки. Постановка наукового підходу на рубежі XVII-XVIII століть. Загальна класифікація методів наукового дослідження. Експериментальні і допоміжні, філософські, загальнонаукові і спеціальнонаукові, однозначно детерміновані та імовірнісні методи наукового пошуку.

Ключові поняття: філософія, наука, метод, методологія, пізнання, науковий підхід, об’єкт і предмет пізнання, ідеальний об’єкт, науковий експеримент, раціональне знання, дослідницька рефлексія.

[3; 7; 16; 20; 27; 29; 39; 48; 51; 66; 71; 87].

Тема 2. *Методологія як система наукових методів і засобів наукового дослідження, його організаційних процедур і пошукових технік.*

Методологічна організація наукового дослідження. Поняття про предмет методологічного аналізу. Теоретичні і прикладні, основні та додаткові методи наукового дослідження. Звичайне та інструментальне наукове спостереження. Лабораторний і природний експерименти. Методи тестування, опитування, бесіди, аналізу продуктів діяльності, мисленнєвого експериментування, наукового проєктування, прогнозного моделювання, анкетування, кількісного і якісного аналізу даних. Структура кваліфікаційного дослідження та її аналіз: вступ, основна частина та її розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. У вступі як робочому проєкті майбутнього пошуку обґрунтовуються актуальність теми та сутність проблеми, зв’язок роботи з науковими програмами, планами і темами, мета і завдання, об’єкт і предмет, гіпотеза і методи дос-

лідження, наукова новизна і практичне значення одержаних результатів, особистий внесок автора, апробація результатів та ключові слова.

Ключові поняття: методологічний аналіз, засоби дослідження, наукове спостереження, експеримент як емпіричний метод, опитування, тестування, мисленнєвий експеримент, наукове проєктування, наукове моделювання, кваліфікаційне пошукове дослідження, вступ наукової роботи як спрощений науковий проєкт.

[8; 14; 25; 34; 42; 44; 47; 50; 71; 77; 79; 87; 98].

Змістовий модуль 2

Фундаменталії філософії науки і варіативність дослідницьких методологій

Тема 3. *Методологія науки і методологічна робота у сфері пізнавальної творчості*

Наукознавство і методологія науки як сфери духовного виробництва суспільства. Теоретична, методологічна, проєктна та експериментальна види роботи у сфері наукового пізнання, їх сутнісні ознаки, взаємодоповнення і відмінності. Аналіз професійних функцій теоретика, методолога, проєктувальника та експериментатора. Наукове опанування дійсністю, принципи та закономірності наукової творчості. Ідеал ученого, взірць лідера (фундатора) наукової школи. Теоретична свідомість та її концептне і сенсосмислове наповнення порівняно з масовою суспільною свідомістю. Експериментальна діяльність і практичний інтелект у науковій творчості. Мислення предмете і мислення методологічне та їх сутнісні ознаки-властивості. Характеристика шести основних ознак методологічної роботи, за Г.П. Щєдровицьким, їх мислєсхеми та пояснювальні функції. Принципи і способи оптимізації наукової творчості з огляду на можливості і труднощі повноструктурної актуалізації на рівні особистості творчого процесу. Формування у юнацтва здібностей до наукової творчості.

Ключові поняття: духовне виробництво, наукознавство, теоретична робота, методологічна робота, науково-проєктна робота, експериментальна робота, наукова (пізнавальна) творчість, ідеал ученого, теоретична свідомість, практичний інтелект, методологічне мислення, мислєсхема, оптимізація творчого процесу.

[1; 6; 13; 21; 23; 33; 34; 41; 53; 55; 60; 61; 72; 81; 86; 95; 99; 102].

Тема 4. Класифікація методологій філософії науки і соціальне експериментування

Типи та історична еволюція наукової раціональності: класична, неklasична, постнеklasична. Гуманістичний зміст методології пізнання. Методологічна рефлексія як особистісний ресурс компетентної науково-дослідної діяльності. Позитивізм – усталена традиція класичної наукової раціональності, його переваги та обмеження. Критицизм як дослідницько-епістемологічна стратегія пізнання. Конструктивізм – евристична методологія неklasичної наукової раціональності. Методологізм як перспектива розвитку сучасної епістемології і збагачення фонду людської культури. Індуктивізм, конвенціоналізм, фальсифікаціоналізм та історизм як основні дослідницькі методології філософії науки ХХ ст. Поняття про соціально-психологічний експеримент. Принципи, умови та засоби соціального експериментування в гуманітарній і політичній сферах суспільства. Наукові революції та їх структура. Морально-етичний кодекс дослідника.

Ключові поняття: наукова раціональність, методологічне відношення, методологічна рефлексія, позитивізм, критицизм, конструктивізм, методологізм, індуктивізм, конвенціоналізм, фальсифікаціоналізм, історизм, соціальний експеримент, наукова революція, кодекс дослідника.

[5; 7; 11; 17; 18; 19; 26; 30; 35; 37; 43; 46; 51; 56; 57; 60; 69; 70; 76; 84; 90; 96; 97].

Змістовий модуль 3

Методологія наукових дослідницьких програм та прикладні можливості її застосування у соціальній сфері суспільства

Тема 5. Методологія науково-дослідницьких програм і суспільна практика

Теорія, методологія, технологія та експериментальна практика як основні епістемні форми чи продуктивні організованості науки, їх структурно-функціональні особливості, логіко-змістове взаємодоповнення і способи конструктивного використання в науково-дослідній роботі. Наукова картина світу та її культурно-історична еволюція. Рівні організації методологічного знання: філософська, загальнонаукова, окремих наук, конкретно-тематична, ситуативна (пошукові та аналітичні методики і техніки) методології. Трирівнева

модель взаємозумовленої генези науки і практики А.В. Фурмана. Підготовка плану і програми дослідження, технологія створення наукового проекту. Науково-дослідницька програма і методологічна план-карта дослідження як найвищий рівень розвитку сучасної науки. Основи методології науково-дослідницьких програм за І. Лакатошем. Поняття про негативну евристику – “тверде ядро” програми. Позитивна евристика як конструкція “захисного пояса” програми і відносна автономія теоретичної науки. Вимога безперервного зростання теоретичного світу науки та соціокультурний контекст розвитку дослідницьких програм.

Ключові поняття: епістемні (знаннєві) форми, наукова картина світу, методологічне знання, план і програма дослідження, науковий проект, науково-дослідницька програма, методологічна план-карта дослідження, теоретичний світ науки.

[22; 28; 31; 32; 52; 58; 59; 60; 62; 67; 68; 75; 78; 80; 103].

Тема 6. Методологія соціогуманітарного дослідження

Природничо-науковий, аналітичний, соціальний і гуманітарний напрями розвитку наукової методології у філософії і соціогуманітаристиці. Суспільство та його організованості (інститути, організації, групи, тріади, діади) як предметне поле соціологічних і соціальних досліджень та їх методологічне і методичне обґрунтування. Людина у системі соціальних (міжособистісних) зв'язків і залежностей як предметне поле гуманітарних і психосоціальних досліджень та їх методологічне і методичне забезпечення. Методологічний аналіз багатопараметричного взаємодоповнення методологією соціальних і гуманітарних пошукувань, а саме їх рефлексивне порівняння за такими змістовими характеристиками, як мета і похідні цілі, погляд на феномени, функції методологування, спосіб добування знань, спосіб пояснення, основні методи дослідження, позиція дослідника, засаднича процедура, що підтверджує істинність здобутих знань. Практичне застосування трипоясової схеми колективної мислєдіяльності Г.П. Щєдровицького і шестирівневої моделі професійного методологування А.В. Фурмана для імітаційно-вчинкового вирішення актуальних соціальних і суто політичних проблем і завдань. Принципи кватерності і квінтетності в методології науки.

Ключові поняття: наукова методологія, соціогуманітаристика, предметне поле науки, суспільство, людина; соціологічне, соціальне і гуманітарне дослідження, методологема, рефлексивне порівняння, позиція дослідника, дослідницька процедура, колективна мислєдіяльність, професійне методологування, соціальна політика.

[2; 4; 9; 10; 13; 36; 38; 40; 45; 49; 54; 77; 82; 83; 88; 91; 98; 100; 101].

Тема 7. Методологія наукових досліджень у сфері освіти і соціальної політики

Національна доктрина розвитку освіти в Україні. Соціально-культурна парадигма розвитку освіти та її методологічний аналіз. Порівняння традиційної та інноваційної освітніх систем. Фундаментальний соціально-психологічний експеримент з поетапного впровадження модульно-розвивальної освіти як авторський науковий проєкт А.В. Фурмана та його результати. Універсальна структура програми дослідно-експериментальної роботи інноваційного освітнього закладу. Складові та умови практичної реалізації фундаментального експериментування у системі національної освіти. Методологічна план-карта дослідження інноваційно-психологічного клімату освітнього

закладу О.Є. Фурман. Методологія пізнання освітнього вчинку особистості у часопросторі інноваційно-психологічного клімату. Експертно-діагностичний комплекс експериментального впровадження інноваційної моделі модульно-розвивальної освіти. Соціальна політика як набір ідеологем, принципів та чітко унормованої діяльності держави і суспільства на предмет цілеспрямованого і системного втручання у соціальне життя громадян, груп, установ з метою приведення його до бажаного стану, передусім європейських соціальних стандартів. Науково-методологічне забезпечення планів, програм і проєктів соціально-політичного спрямування. Методологічна експертиза (комплексна рефлексивна оцінка) освітніх систем і державних моделей соціальної політики.

Ключові поняття: освіта як соціальний інститут, інноваційна освіта, фундаментальний соціально-психологічний експеримент, модульно-розвивальна система А.В. Фурмана, методологічна план-карта дослідження, інноваційно-психологічний клімат, освітній учинок, соціальна політика, Європейська соціальна хартія, методологічна експертиза.

[15; 16; 24; 49; 63; 64; 65; 73; 74; 85; 89; 92; 93; 94].

4. Структура залікового кредиту з дисципліни "Методологія наукових досліджень" денна форма навчання

Залікові модулі і теми	Лекції	Практичні заняття	Індивідуальна робота	Само-стійна робота	Конт-рольні заходи
Змістовий модуль 1 МЕТОДОЛОГІЯ ЯК СИСТЕМА РАЦІОНАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРО МЕТОДИ І ЗАСОБИ ПІЗНАННЯ І ПЕРЕТВОРЕННЯ ДІЙСНОСТІ					
Тема 1. Поняття «наука», «методологія» і «метод» та їх зміст, структура, обсяг	4	2	-	13	
Тема 2. Методологія як система методів і засобів наукового дослідження, його організаційних процедур і пошукових технік	4	2	1	14	
Змістовий модуль 2 ФУНДАМЕНТАЛІ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ І ВАРІАТИВНІСТЬ ДОСЛІДНИЦЬКИХ МЕТОДОЛОГІЙ					
Тема 3. Методологія науки і методологічна робота у сфері пізнавальної творчості	4	2	1	14	
Тема 4. Класифікація методологій філософії науки і фундаментальне експериментування у соціогуманітарній сфері	4	2	1	14	М 1 – 2 год.

Змістовий модуль 3 МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПРОГРАМ ТА ПРИКЛАДНІ МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ СУСПІЛЬСТВА					
Тема 5. Методологія науково-дослідницьких програм і суспільна практика	4	2	-	14	
Тема 6. Методологія соціогуманітарних досліджень	4	2	1	14	М 2 (РКР) – 2 год.
Тема 7. Методологія наукових досліджень у сфері освіти і соціальної політики	6	3	1	13	М 3 (КПЗ) – 2 год.
Разом	30	15	5	96	

5. Тематика практичних занять

Змістовий модуль 1.

Методологія як система раціональних знань про методи і засоби пізнання і перетворення дійсності.

Практичне заняття № 1

Тема. *Поняття “наука”, “методологія” і “метод” та їх зміст, структура, обсяг.*

Питання для обговорення:

1. Етимологія слова “наука”. Наука в буденному розумінні і в теоретичному визначенні.

2. Предмет і завдання методології наукового пізнання.

3. Методологія як система раціональних знань про форми, методи і засоби мислєвності дослідника.

4. Методологічна організація суспільно-гуманітарних наук (соціологія, психологія, політологія, педагогіка).

5. Визначення предмета і методу вищеназваних наук.

6. Етимологія слова “метод”. Атрибутивні ознаки наукового методу.

7. Науковий метод як синтез окремої методології, методики і прийомів дослідження.

8. Класифікаційні схеми методів наукового дослідження та їх інтерпретація.

[3; 7; 16; 20; 27; 29; 39; 48; 51; 66; 71; 87].

Практичне заняття № 2

Тема. *Методологія як система методів і засобів наукового дослідження, його організаційних процедур і пошукових технік.*

Питання для обговорення:

1. Методологічна схема циклічно завершеного дослідження та змістово-процедурний аналіз його шести етапів.

2. Предмет методологічного аналізу та його аргументоване обґрунтування.

3. Класифікація методів наукового дослідження в соціогуманітаристиці.

4. Переваги та недоліки наукового спостереження.

5. Переваги та недоліки соціологічних опитувань.

6. Переваги та недоліки психологічного експерименту.

7. Структура кваліфікаційного наукового дослідження і визначення його обов’язкових складників.

8. Підготовка наукового дослідження і написання вступу як його робочого проекту.

[8; 14; 25; 34; 42; 44; 47; 50; 71; 77; 79; 87; 98].

Змістовий модуль 2.

Фундаменталії філософії науки і варіативність дослідницьких методологій.

Практичне заняття № 3

Тема. *Методологія науки і методологічна робота у сфері пізнавальної творчості.*

Питання для обговорення:

1. Логіко-змістова спорідненість і предметні відмінності наукознавства і філософії науки.

2. Теоретична робота і змістова характеристика її шести сутнісних ознак.

3. Методологічна робота і змістова характеристика її шести сутнісних ознак.

4. Науково-проектна робота і змістова характеристика її шести сутнісних ознак.

5. Експериментальна робота і змістова характеристика її шести сутнісних ознак.

6. Наукова творчість як актуалізація теоретичної свідомості і як одночасне задіяння

практичного інтелекту дослідника.

7. Сутнісні ознаки методологічного мислення і його відмінності від предметного мислення науковця.

8. Принципи, способи та умови оптимізації наукової творчості ученого та колективу науковців.

[1; 6; 13; 21; 23; 33; 34; 41; 53; 55; 60; 61; 72; 81; 86; 95; 99; 102].

Практичне заняття № 4

Тема. Класифікація методологій філософії науки і соціальне експериментування.

Питання для обговорення:

1. Поняття про наукову раціональність, характеристика її історичної еволюції та основних типів.

2. Гуманістичний потенціал методології наукового пізнання та умови його зреалізування.

3. Висвітлення передумов, за яких особисте ставлення чи відношення дослідника стає методологічним.

4. Визначення змісту та обсягу понять “рефлексія”, “теоретична рефлексія”, “методологічна рефлексія”.

5. Характеристика позитивізму і критицизму як багато в чому альтернативних стратегій пізнання.

6. Висвітлення засновків і постулатів конструктивізму як методологеми неklasичної наукової раціональності.

7. Критичний огляд та рефлексивний аналіз здобутків і прорахунків основних дослідницьких методологій ХХ ст.

8. Соціальне експериментування, його форми та функціональні рівні, можливості та етичні обмеження.

[5; 7; 11; 17; 18; 19; 26; 30; 35; 37; 43; 46; 51; 56; 57; 60; 69; 70; 76; 84; 90; 96; 97].

Змістовий модуль 3.

Методологія наукових дослідницьких програм та прикладні можливості її застосування у соціальній сфері суспільства.

Практичне заняття № 5

Тема. Методологія науково-дослідних програм і суспільна практика.

Питання для обговорення:

1. Основні епістемні форми-організованості науки, їх взаємодоповнення, особливості структури і функцій та способи використання дослідником.

2. Наукова карта світу, її еволюція та сучасний стан.

3. П'ять рівнів внутрішньої організації методологічного знання та їх логіко-змістова характеристика.

4. Трирівнева модель взаємозумовленої генези науки і практики А.В. Фурмана та її пояснювальні можливості.

5. Структурно-аналітична характеристика етапів підготовки плану і програми дослідження, наукового проєкту.

6. Принципи і нормативи створення науково-дослідницької програми та методологічної план-карти дослідження.

7. Методологія науково-дослідницьких програм у філософії науки Імре Лакатоша. Аналіз структури та розиткового функціонування цих програм.

8. Відносна автономія теоретичного світу науки і вимога його безперервного зростання і збагачення.

[22; 28; 31; 32; 52; 58; 59; 60; 62; 67; 68; 75; 78; 80; 103].

Практичне заняття № 6

Тема. Методологія соціогуманітарних досліджень.

Питання для обговорення:

1. Основні напрями розвитку наукової методології у філософії та соціогуманітаристиці.

2. Предметне поле соціологічних і соціальних досліджень, їх методологічне та методичне забезпечення.

3. Предметне поле гуманітарних і соціально-психологічних досліджень, їх методологічне та методичне забезпечення.

4. Багатопараметричне взаємодоповнення методологом соціальних і гуманітарних пошукових досліджень та його рефлексивне обґрунтування.

5. Трипоясовва схема колективної мислєдіяльності Г.П. Щєдровицького та можливості її інтелектуального використання.

6. Шестирівнева модель професійного методологування А.В. Фурмана та її евристичний потенціал як комплексного засобу пізнання і соціального конструювання.

7. Імітаційно-вчинковий спосіб постановки та розв'язання складних соціальних, зокрема й суто політичних, проблем.

8. Застосування принципів кватерності і квінтетності у підготовці і проведенні методологічних досліджень соціогуманітарного спрямування.

[2; 4; 9; 10; 13; 36; 38; 40; 45; 49; 54; 77; 82; 83; 88; 91; 98; 100; 101].

Практичне заняття № 7

Тема. *Методологія наукових досліджень у сфері освіти і соціальної політики.*

Питання для обговорення:

1. Цілі, норми і зміст Національної доктрини розвитку освіти в Україні.
2. Методологічний аналіз соціально-культурної парадигми розвитку національної освіти.
3. Інноваційна система модульно-розвивальної освіти як авторський науковий проєкт проф. Фурмана.
4. Фундаментальний соціально-психологічний експеримент з упровадження модульно-розвивальної моделі в середніх і вищих закладах освіти.
5. Цілі і завдання, структура і змістове наповнення програми дослідно-експериментальної роботи освітнього закладу під керівництвом науковців.
6. Інноваційно-психологічний клімат модульно-розвивального освітнього закладу, його струк-

тура, функції, генеза (за теорією О.Є. Фурман).

7. Освітній учинок особистості як центральна ланка і персоніфікований продукт інноваційно-психологічного клімату освітнього закладу модульно-розвивального типу.

8. Психосоціальна експертиза інноваційного потенціалу педагогічного колективу освітнього закладу.

9. Експертно-діагностичний комплекс повноти та ефективності впровадження інноваційної моделі модульно-розвивальної освіти А.В. Фурмана.

10. Цілі, завдання і сфера компетентної діяльності соціальної політики.

11. Європейська соціальна хартія та її системний рефлексивний аналіз.

12. Мета, завдання, структура і зміст методологічної експертизи освітніх систем і наявних моделей соціальної політики.

[15; 16; 24; 49; 63; 64; 65; 73; 74; 85; 89; 92; 93; 94].

6. Комплексне практичне індивідуальне завдання

КПІЗ виконується студентами у формі аналізу та інтерпретації тестових завдань та результатів імітаційно-вчинкових (мислекомунікаційних, миследіяльних) ігор, що безпосередньо стосуються освітнього змісту дисципліни. З цією метою розроблено низку мислесхем, проблемно-ситуаційних завдань, дидактичних тестів, методологічних практикумів, модульно-розвивальний підручник.

Варіанти КПІЗ

1. Класифікаційні схеми методів наукового дослідження та їх інтерпретація.
2. Методи наукового проєктування та моделювання, їх сутність і сфера застосування.
3. Методологічна рефлексія принципів і способів оптимізації наукової творчості науковця соціогуманітарного профілю.
4. Дослідження соціального розвитку населеного пункту (села, селища, міста) за допомогою опитувальників.
5. Вивчення громадської думки стосовно політичних симпатій та антипатій за допомогою анкет.
6. Підготовка плану і наукової програми фундаментального соціально-психологічного експерименту.
7. Створення програми виходу України із соціально-економічної кризи за допомогою імітаційно-вчинкового моделювання колектив-

ної миследіяльності організаторів і здобувачів вищої освіти.

8. Стратегії управління реформуванням системи освіти “згори” і “знизу” та умови їх взаємодоповнення.

9. Умови практичної реалізації фундаментального експерименту в середніх і вищих освітніх закладах та рефлексивний аналіз й експертиза (комплексна оцінка) повноти їх упровадження.

10. Науково-дослідна програма як найвищий рівень розвитку сучасної науки, її структура, новизна, результативність.

11. Принципи та закономірності наукової творчості та її формування у молодих науковців.

12. Структура монографічного дослідження та її аналіз: вступ, основна частина та її розділи, висновки, список використаних джерел і додатки, а також їх структурно-змістове наповнення.

13. Порівняльний аналіз соціологічного та соціального дослідження та можливостей їх конструктивного використання у сфері політики.

14. Експериментальні методи дослідження, їх переваги, недоліки, пояснювальні можливості.

15. Перспективи та обмеження практичного застосування трипоясової схеми колективної миследіяльності Г.П. Щедровицького.

16. Шестирівнева модель професійного методологування А.В. Фурмана як набір засобів соціально-гуманітарного пізнання і конструювання навколишньої дійсності як науковцями, так і практиками.

17. Логіко-змістова характеристика методологічної план-карти дослідження інноваційно-психологічного клімату освітнього закладу (за теорією О.Є. Фурман).

18. Можливості конструктивного використання філософських методів (індукції і дедукції, діалектики і діалогіки тощо) в сучасному науковому дослідженні.

19. Стан, здобутки і прорахунки соціальної політики в діяльності державних інституцій суверенної України.

20. Методологія комплексної гуманітарної експертизи: принципи, засоби, особливості підготовки і здійснення.

7. Самостійна робота студентів

№ п/п	Тема	Денна форма навчання
1	Поняття «наука», «методологія» і «метод» та їх зміст, структура, обсяг	13
2	Методологія як система наукових методів і засобів наукового дослідження, його організаційних процедур і пошукових технік	14
3	Методологія науки і методологічна робота у сфері пізнавальної творчості	14
4	Класифікація методологій філософії науки і соціальне експериментування	14
5	Методологія науково-дослідницьких програм і суспільна практика	14
6	Методологія соціогуманітарних досліджень	14
7	Методологія наукових досліджень у сфері освіти і соціальної політики	13
Разом		96

8. Тренінг з дисципліни (4 год.)

Тематика: **Написання тез. Робота над написанням статей.**

1. Одним із видів наукового підходу до практичних завдань курсу є написання тез. *Тези* – це чітко і коротко сформульовані основні положення наукової роботи, доповіді, повідомлення, статті. Значення таких положень полягає у тому, що весь великий, а іноді і громіздкий, матеріал дається у вигляді коротких, послідовних формулювань і визначень.

Написання тез формує у студентів здатність самостійно мислити, аналізувати, а також сприяє накопиченню в них досвіду вивчення та критичного аналізу наукової літератури. Обсяг тез повинен бути не меншим, ніж три сторінки друкованого тексту. Їх можливе оформлення має два варіанти: як рукописним текстом, так і друкованим, на білих стандартних аркушах паперу.

2. Робота над науковою статтею.

Для майбутнього вченого важливо оволодіти технікою написання статей і підготовки доповідей на конференціях не тільки з точки

зору задоволення вимог стосовно кількості та рівня публікацій, а й з позицій сприйняття їх слухачами та читачами. Це зобов'язує до певної логіки побудови доповіді чи статті, високої вимогливості до їх форми, стилю і мови, до забезпечення максимально високого відсотку авторського тексту.

Опублікувати статтю – означає зробити самостійно здобутий науковий матеріал надбанням фахівців для використання в їхній роботі. Для написання статті передусім треба розробити план, який здебільшого має такі параметри:

1) вступ – постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими практичними завданнями (5-10 рядків);

2) останні дослідження і публікації, на які спирається автор, виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття (звичайно, ця частина статті становить близько $\frac{1}{3}$ сторінки); її можна назвати “вихідні передумови”;

3) формулювання цілей статті (постановка завдання); вказаний розділ вельми важливий,

бо з нього читач визначає корисність для себе пропонованої статті; мета статті впливає з постановки загальної проблеми і з огляду раніше виконаних досліджень, тобто дана стаття має на меті ліквідувати якісь “білі плями” у загальній проблемі (5–10 рядків);

4) виклад власне матеріалу дослідження. Невеликий обсяг статті потребує виділення

головного у її змістовому наповненні;

5) насамкінець наводяться висновки з даного дослідження і стисло подаються перспективи подальших розвідок у цьому напрямку.

3. Представлення результатів власних досягнень у вигляді тез чи готової до опублікування статті.

9. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни “Методологія наукових досліджень” використовуються такі засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- стандартизовані і дидактичні тести;
- поточне опитування;
- залікове модульне тестування та опитування;
- наскрізні командні проекти;
- методологічні схеми і моделі;
- аналітичні звіти, реферати, есе;

- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;

- оцінювання результатів КПЗ;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- кватерні мислехеми;
- групова рефлексивна мислекомунікація;
- ректорська контрольна робота;
- екзамен;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

10. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни “Методологія наукових досліджень” визначається як середньозважена

величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

(%)

Заліковий модуль 1	Заліковий модуль 2 (ректорська контрольна робота)	Заліковий модуль 3 (підсумкова оцінка за КПЗ, враховуючи поточне опитування)	Заліковий модуль 4 (екзамен)
20 %	20 %	20 %	40%
8 тиждень	13 тиждень	15 тиждень	Згідно з розкладом

Шкала оцінювання:

За шкалою університету	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90–100	відмінно	A (відмінно)
85–89	добре	B (дуже добре)
75–84		C (добре)
65–74	задовільно	D (задовільно)
60–64		E (достатньо)
35–59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1–34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

11. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№ п/п	Найменування	Номер теми
1	Опорні конспекти лекцій	1-7
2	Авторський модульно-розвивальний підручник	1-7
3	Робоча навчальна програма	1-7
4	Збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання і підсумкового контролю навчальних досягнень студентів	1-7
5	Завдання різної складності для ректорського контролю знань і компетенцій студентів	1-7

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Академік В.А. Роменець: творчість і праці: зб. ст. / упоряд. П.А. М'ясоїд; відп.ред. Л.О. Шатирко. Київ: Либідь, 2016. 272 с.
2. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. Санкт-Петербург: Питер, 2001. 288 с.
3. Анисимов О.С. Методология: функция, сущность, становление. Москва: ЛМА, 1996. 380 с.
4. Балл Г.О. Раціогуманістична орієнтація в методології людинознавства: монографія. Київ: Вид. ПП "СКД", 2017. 204 с.
5. Бахтін М.М. До філософії вчинку. *Психологія і суспільство*. 2019. № 1. С. 5-34.
6. Бердяев Н.А. О назначении человека. Москва: Республика, 1993. 383 с.
7. Бердяев М. Проблема етичного пізнання. *Психологія і суспільство*. 2016. № 4. С. 17-29.
8. Василюк Ф.Е. Методологический анализ в психологии. Москва: МГППУ; Смысл, 2003. 240 с.
9. Вітакультурна методологія: антологія. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана: колективна монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 980 с.
10. Вітакультурний млин: методологічний альманах / наук. консульт.-ред. А.В. Фурман. 2005-2019. Модуль 1-21.
11. Выготский Л.С. Исторический смысл психологического кризиса. Методологическое исследование. Выготский Л.С. Психология. Москва: ЭКСМО-Пресс, 2002. С.14-120.
12. Гадамер Х.-Г. Истина и метод. Москва: Прогресс, 1988. 702 с.
13. Георгий Петрович Щедровицкий/ под ред. П.Г. Щедровицкого, В.Л. Даниловой. Москва: РОССПЕН, 2010. 600 с.
14. Герасимов И.Г. Структура научного исследования (философский анализ познавательной деятельности в науке). Москва: Мысль, 1985. 215 с.
15. Гірняк А.Н. Методичні вказівки до вивчення курсу "Пенсійне забезпечення" для ОКР магістр напряму підготовки 1301 – "Соціальне забезпечення" спеціальності 8.13010201 – "Соціальна робота". Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 180 с.
16. Головатий М.Ф. Соціальна політика і соціальна робота: Термінол.-понятійний словник. Київ: МАУП, 2005. 560 с.
17. Гроф. С. Структура наукових революцій. *Психологія і суспільство*. 2010. № 2. С. 105-112.
18. Гусельцева М. Мережевий плюралізм у психології: перспективи поліметодології і трансдисциплінарності. *Психологія і суспільство*. 2020. № 2. С. 36-54.
19. Гусельцева М. Методологічна оптика як інструмент пізнання. *Психологія і суспільство*. 2017. № 4. С. 39-55.
20. Декарт Р. Міркування про метод. Система сучасних методологій: хрестоматія у 4-х т. / упоряд., відп. ред. перекл. А.В. Фурман. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. Т.1. С. 86-94.
21. Жариков Е.С. Методологический анализ возможностей оптимизации научного творчества. Киев, 1986. 170 с.
22. Зинченко В.П. Теоретический мир психологии. *Вопросы психологии*. 2003. № 5. С. 3-17.
23. Зинченко В.П. Сознание и творческий акт. Москва: Языки славянских культур, 2010. 592 с.
24. Казміренко В. Соціально-психологічна регуляція діяльності організацій. *Психологія і суспільство*. 2004. № 2. С. 5-29.
25. Кант І. Критика чистого розуму; пер. з нім. та прим. І. Бурковського. Київ: Юніверс, 2000. 504 с.
26. Копилов Г. Про природу "наукових революцій". *Психологія і суспільство*. 2010. № 2. С. 113-127.
27. Корнилова Т.В., Смирнов С.Д. Методологические основы психологии: учеб. пособие. Санкт-Петербург: Питер, 2006. 320 с.
28. Кримський С. Пізнання як трансценденція софії і спокуса практикою. *Психологія і суспільство*. 2015. № 4. С. 28-32.
29. Кузнецов Ю. Феномен художньої деталі: методологічні виміри пізнання. *Психологія і суспільство*. 2017. № 3. С. 4-29.
30. Кун Т. Структура научных революций: пер. с. англ. / сост. В.Ю. Кузнецов. Москва: ООО "Изд-во АСТ", 2002. 608 с.
31. Лакатош І. Історія науки та її раціональні реконструкції. *Психологія і суспільство*. 2016. № 3. С. 13-23.
32. Лакатош І. Методологія наукових дослідницьких програм: сутність і структура. *Психологія і суспільство*. 2007. № 4. С. 11-29.
33. Лосев О. Історія естетичних учень: внутрішня методологія курсу. *Психологія і суспільство*. 2010. № 4. С. 148-162.
34. Мазилев В.А. Методология психологической науки: история и современность. Ярославль: РИО ЯГУ, 2017. 419 с.
35. Мамардашвили М.К. Как я понимаю философию. 2-е изд., изм. и доп. / сост. и общ. ред. Ю.П. Се-

нокосова. Москва: Изд. группа “Прогресс”, “Культура”, 1992. 416 с.

36. Мамардашвілі М. Проблема свідомості і філософське покликання. *Психологія і суспільство*. 2015. № 4. С. 19-27.

37. Мединська Ю. Вітакультурна парадигма і пост-модернізм. *Психологія і суспільство*. 2006. № 1. С. 47-52.

38. Методологія і психологія гуманітарного пізнання. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 998 с.

39. Методологія наукових досліджень у схемах, таблицях, прикладах: навч. посіб. / авт. кол.; за ред. Г.М. Азаренкової. Київ: УБС НБУ, 2014. 223 с.

40. Методологування як практика рефлексивної мислєдїяльностї (круглий стіл). *Психологія і суспільство*. 2017. № 1. С. 11-33.

41. Микешина Л.А. Философия науки: Современная эпистемология. Научное знание в динамике культуры. Методология научного исследования: уч. пос. Москва: Прогресс-традиция; МПСН; Флинта, 2005. 464 с.

42. М'ясоїд П. Метатеоретичний аналіз у психології. *Психологія і суспільство*. 2009. № 4. С. 54-82.

43. М'ясоїд П.А. Принципи історизму і мислення у психології. *Психологія і суспільство*. 2019. № 3-4. С. 38-72.

44. М'ясоїд П.А. Психологічне пізнання: історія, логіка, психологія. Київ: Либідь, 2016. 560 с.

45. Ніколаєнко Н.Г. Методи соціологічного пояснення. Київ: ДАКККіМ, 2006. 200 с.

46. Онопрієнко В.І. Наукове співтовариство: вступ до соціології науки. Київ: Наука, 1998. 98 с.

47. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. / за ред. А.Є. Конверського. Київ: Центр учбової літ-ри, 2010. 352 с.

48. Основи психології: підр./ за заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. 6-е вид., стереотип. Київ: Либідь, 2006. 632 с.

49. Паніна Н.В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій. Київ: Наукова думка, 1996. 210 с.

50. Пиаже Ж. Генетическая эпистемология. 5-е изд. Санкт-Петербург: Питер, 2004. 436 с.

51. Поппер К. Логика и рост научного знания; пер. с англ. Москва: Прогресс, 1983. 392 с.

52. Порус В.Н. Рыцарь Ratio. *Вопросы философии*. 1995. № 4. С. 127-134.

53. Рикер П. Конфликт интерпретаций: Очерки о герменевтике. Москва: Медиум, 1995. 416 с.

54. Розин В.М. Типы и дискурсы научного мышления: монография. Изд. 2-е. Москва: Эдиториал УРСС, 2004. 248 с.

55. Роменець В. Виховання творчих здібностей у студентів. *Психологія і суспільство*. 2018. № 3-4. С. 140-185.

56. Роменець В.А., Маноха І.П. Історія психології ХХ століття: навч. пос. 2-е вид. Київ: Либідь, 2017. 1056 с.

57. Роменець В. Предмет і принципи історико-психологічного дослідження. *Психологія і суспільство*. 2013. № 2. С. 6-27.

58. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. Человек и мир. Санкт-Петербург: Питер, 2003. 512 с.

59. Савчин М.В. Методологеми психології: монографія. Київ: Академвидав, 2013. 224 с. (Серія “Монограф”).

60. Система сучасних методологій: хрестоматія у 4-х томах / упоряд., відп. ред., перекл. А.В. Фурман. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. Т. 1. 314 с.; Т. 2. 344 с.; Т. 3. 400 с.; Т. 4. 388 с.

61. Самойлов О. Діалогіка формотворення ідеї як засобу мислення. *Психологія і суспільство*. 2020. № 3. С. 5-32.

62. Самойлов О. Зміст і форма постановки теоретичної проблеми. *Психологія і суспільство*. 2015. № 2. С. 31-36.

63. Семигіна Т., Лукашевич М. Соціологія соціальної роботи. *Психологія і суспільство*. 2014. № 1. С. 107-149.

64. Семигіна Т.В. Словник із соціальної політики. Київ: К.-Мог. акад., 2004. 402 с.

65. Скуратівський В.А., Палій О.М., Лібанова Е.М. Соціальна політика. Київ: Вид. УАДУ, 1997. 324 с.

66. Стьопін В. Наука. *Психологія і суспільство*. 2015. № 2. С. 28-30.

67. Степин В.С. Теоретическое знание: структура, история, эволюция. Москва: Прогресс-Традиция, 2000. 744 с.

68. Ткаченко О. Принципи, категорії і методологічні проблеми психології. *Психологія і суспільство*. 2009. № 1. С. 45-133.

69. Тульчинский Г.Л. Философия поступка: самоопределение личности в современном обществе. Санкт-Петербург: Алетейя, 2020. 826 с.

70. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки: пер. с нем. Москва: Наука, 1986. 554 с.

71. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень: курс лекцій. Київ: Академвидав, 2004. 208 с.

72. Фуко М. Археология знания; пер. с фр. Санкт-Петербург: ИЦ “Гуманитарная академия”, “Унив. книга”, 2004. 416 с.

73. Фурман А.А. Методологія психологічного пізнання смисложитєвої сфери особистості. *Психологія і суспільство*. 2020. № 1. С. 5-34.

74. Фурман А.А., Фурман А.В. Вчинкова буттєвість особистості: від концепту до метатеорії (частина перша). *Психологія і суспільство*. 2018. № 1-2. С. 5-26.

75. Фурман А.В. Генеза науки як глобальна дослідницька програма: циклічно-вчинкова перспектива. *Психологія і суспільство*. 2013. № 4. С. 18-36.

76. Фурман А.В. Засадничі умови визначення наукових шкіл. *Психологія і суспільство*. 2014. № 1. С. 49-58.

77. Фурман А.В. Ідея і зміст професійного методологування: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 378 с.

78. Фурман А.В. Категорійний профіль наукової школи. *Психологія і суспільство*. 2014 № 2. С. 23-39.

79. Фурман А.В. Методолог – професія майбутнього. *Психологія і суспільство*. 2016. №1. С. 16-42.

80. Фурман А.В. Методологічна оптика циклічно-вчинкової організації теорії як системи раціонального знання. *Вітакультурний млин*. 2017. Модуль 19. С. 4-15.

81. Фурман А.В. Методологічне обґрунтування багаторівневості парадигмальних досліджень у соціальній психології. *Психологія і суспільство*. 2012. №4. С. 78-125.

82. Фурман А.В. Модульно-розвивальна організація мислєдїяльності – схема професійного методологування. *Психологія і суспільство*. 2005. № 4. С. 40-69.

83. Фурман А.В. Модульно-розвивальний оргпрос-

тір методологування: аргументи розширення. *Психологія і суспільство*. 2017. №1. С. 34-49.

84. Фурман А.В. Парадигма як предмет методологічної рефлексії. *Психологія і суспільство*. 2013. № 3. С. 72-85.

85. Фурман А.В., Підгурська М.В. Історія соціальної роботи: підручник. Київ: ВЦ “Академія”, 2018. 160 с.

86. Фурман А.В. Свідомість як рамкова умова пізнання і методологування. *Психологія і суспільство*. 2017. № 4. С. 16-38.

87. Фурман А.В. Світ методології. *Психологія і суспільство*. 2015. № 2. С. 47-60.

88. Фурман А.В. Типи наукових шкіл та умови їх ефективного функціонування. *Психологія і суспільство*. 2014. № 3. С. 11-29.

89. Фурман А.В. Фундаментальний соціально-психологічний експеримент у школах України: анатомія пошуку. *Освіта і управління*. 1991. Т.1. № 3. С. 35-54.

90. Фурман А.В. Як розпізнати наукову школу. *Науковий світ*. 2003. № 5. С. 14-16.

91. Фурман А.В., Шандрук С.К. Організаційно-діяльнісні ігри у вищій школі: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 272 с.

92. Фурман (Гуменюк) О. Методологічна модель інноваційно-психологічного клімату. *Психологія і суспільство*. 2005. № 4. С. 70-83.

93. Фурман (Гуменюк) О. Методологія пізнання освітнього вчинку в контексті інноваційно-психологічного клімату. *Психологія і суспільство*. 2012. № 1. С. 47-81.

94. Фурман О. Простір і час у психологічному дискурсі. *Психологія і суспільство*. 2017. № 1. С. 79-132.

95. Фурман О. Я-концепція як предмет багатогаспектного теоретизування. *Психологія і суспільство*. 2018. № 1-2. С. 38-67.

96. Чуйко В. Чотири методології філософії науки: особливості та сфера застосування. *Філософська думка*. 2000. № 1. С. 3-26.

97. Школы в науке / под ред. С.Р. Микулинского, М.Г. Ярошевского, Г. Кребера, Г. Штейнера. Москва: Наука, 1977. 523 с.

98. Щедровицкий Г.П. Избранные труды / ред.-сост. А.А. Пископель, Л.П. Щедровицкий. Москва: Шк. культ. политики, 1995. 760 с.

99. Щедровицкий Г. Методологічна організація системно-структурних досліджень і розробок. *Психологія і суспільство*. 2004. №2. С. 30-49.

100. Щедровицкий Г. Схема мислєдїяльності – системно-структурна будова, значення, зміст. *Психологія і суспільство*. 2005. № 4. С. 29-39.

101. Щедровицкий Г.П. Философия. Наука. Методология. Москва: Шк. культ. политики, 1997. 656 с.

102. Юдин Э.Г. Методология науки. Системность. Деятельность. Москва: Эдиториал УРСС, 1997. 445 с.

103. Юревич А.В. Методология и социология психологии. Москва: Изд. “Институт психологии РАН”, 2010. 272 с.

Рецензенти:
д.психол.н., проф. Гусельцева М.С.,
д.психол.н., проф. Савчин М.В.

Надійшла до редакції 15.10.2020.
Підписана до друку 25.10.2020.

Бібліографічний опис для цитування:

Фурман А.В. Авторська програма із дисципліни “Методологія наукових досліджень”. *Психологія і суспільство*. 2020. №4. С. 106–123.
DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2020.04.106>